

LA PESCA A L'ILLA DE MALLORCA DURANT L'EDAT MITJANA (1230-1521): ESTAT DE LA QÜESTIÓ I PRIMERS RESULTATS D'UNA RECERCA EN CURS

MARIA BARCELÓ CRESPI I ANTONI MAS FORNERS
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

RESUM

L'objectiu d'aquestes planes és presentar els primers resultats d'una recerca en curs, dedicada a l'estudi de la pesca a l'illa de Mallorca durant l'edat mitjana cristiana, que comprèn l'activitat pesquera pròpiament dita, l'organització productiva d'aquesta, la comercialització i consum de les captures, i la geografia i la sociologia de la població dedicada a aquests quefers. Aquest treball dedica especial atenció als trets més característics d'aquesta activitat a Mallorca. Es tracta de l'ús de mà d'obra esclava, que podia formar part de la tripulació de les embarcacions, de la importància que assolí l'extracció de corall i de l'habilitació de zones per a la venda de peix a la majoria de poblacions com a eina per imposar la fiscalitat sobre la pesca.

*Mariners són mariners,
mariners són aquests homos
que dalt des cap duen covos
i dedins hi duen peix.¹*

1. Introducció

Ni la pesca, ni el consum de peix, han suscitat gaire l'interès de la historiografia dedicada a l'estudi de l'edat mitjana mallorquina. De fet, hi ha molts pocs estudis centrats exclusivament en l'estudi del cas illenc.² Es redueixen, en gran mesura, a la síntesi divulgativa, que bascula entre la història, l'etnologia i l'etnografia, de Miquel Massutí i Gabriel Llompart,³ a una suggeridora comunicació de Miguel José Deyà sobre la pesca en el Regne de Mallorca en els segles XV i XVI —i per

1. Aquest petit poema és una glosa (poesia popular mallorquina) tradicional arplegada oralment pel filòleg Cosme Aguiló —a qui agraïm la deferència— en el municipi de Santanyí. Abreviatures utilitzades: AH, Arxiu Històric; ARM, Arxiu del Regne de Mallorca; LC, Lletres comunes; Prot., Protocols notariats. Aquesta recerca ha estat finançada pel Ministeri d'Economia i Competitivitat, projecte: *Cartografia històrica y anàlisis territorial en la Europa meridional. Una metodología para comprender y dar a conocer el paisaje histórico, la sociedad y la actividad económica* (CARTHISTEM). RTI2018-094543-B-I00 MEYC, 2019-2021, investigador principal: Jordi de Bolòs Masclans.

2. Especialment destacable, per al conjunt de la Corona d'Aragó, resulta el treball de Riera Melis, Antoni. "La pesca en el Mediterráneo Noroccidental durante la baja edad media", *La pesca en la Edad Media*. Madrid: Sociedad Española de Estudios Medievales, 2009: 121-143.

3. Massutí Oliver, Miquel; Llompart Moragues, Gabriel. *Les activitats de la pesca i del Gremi de Pescadors a Mallorca, 1259-2006*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 2010.

tant, amb un àmbit cronològic que depassa en bona part el d'aquest estudi—⁴ i a dos treballs més, dedicats de manera específica a l'Edat Mitjana: el breu, però interessant, article de Damià Duran sobre l'exportació del peix salat⁵ i a una minuciosa anàlisi de Francesc Beltran i Margalida Bernat sobre el consum de peix a Mallorca en el segle XIV.⁶ La nòmina és certament reduïda, però no es pot deixar de banda que hi treballs centrats en àmbits territorials concrets, en els quals s'hi estudia la importància que hi va revestir l'activitat pesquera. Entre aquests, cal parlar esment en el llibre de Maria Barceló sobre el raval de Mar⁷ —part de la barriada marinera per excel·lència de la ciutat de Mallorca— i en algunes monografies dedicades a l'estudi de pobles on la pesca va ser rellevant, com Alcúdia i Andratx.⁸ La qüestió de la pesca i del consum de peix també és objecte de referència en obres que tenen com a objectiu l'estudi d'altres temàtiques, com el comerç, l'esclavatge i la fiscalitat.⁹ Així mateix es poden localitzar una bona partida més de notícies sobre aquests temes, part damunt tot en les nombroses publicacions d'àmbit local¹⁰ o en els documents publicats en el centenari *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*.

L'objectiu d'aquestes planes és presentar els primers resultats d'una recerca en curs, dedicada a l'estudi de la pesca a l'illa de Mallorca durant l'edat mitjana cristiana, que comprèn l'activitat pesquera pròpiament dita, l'organització productiva d'aquesta, la comercialització i consum de les captures, i la geografia i la sociologia de la població dedicada a aquests quefers. Amb aquesta finalitat hem duit a terme un buidatge de la producció bibliogràfica i de les fonts publicades —tant en forma

4. Deyà Bauzá, Miguel José. "La pesca en el Reino de Mallorca en los siglos XV y XVI: elementos básicos para su estudio", *La Mediterrània de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI & VII Centenari de la Sentència arbitral de Torrellas, 1304-2004. XVIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, Rafael Narbona Vizcaíno, ed. València: Universitat de València, 2004: I, 1029-1043.

5. Duran Jaume, Damià. "Àrea de mercat i sistema d'exportació del peix salat mallorquí (segles XIV i XV)". *Mayurqa. Revista del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts*, 17 (1977-1978): 119-122.

6. Beltran Serrano, Francesc; Bernat Roca, Margalida. "Dels peys, ne en qual manera los deu hom usar". Alimentació i consum de peix a la Mallorca del segle XIV". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 55 (1999): 119-144. Hi ha alguns treballs que permeten estudiar la presència del consum de peix, sobretot a partir de comptabilitats d'institucions monàstiques, conventuals i assistencials. Especialment destacable, per això mateix, resulta Antonio Ortega, pel fet de referir-se a la composició de la dieta de les tripulacions mallorquines medievals, que possiblement devia resultar més conseqüent al de la gran majoria de la població illenca de l'època. Ortega Villoslada, Antonio. "La alimentación en la marina balear (siglos XIII-XIV)", *La pesca en la Edad Media*. Madrid: Sociedad Española de Estudios Medievales, 2009: 87-104.

7. Barceló Crespi, Maria. *El raval de mar de la ciutat de Mallorca (segles XIII-XV)*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2012.

8. Mas Forners, Antoni; Rosselló Bordoy, Guillem; Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Alcúdia. De l'època islàmica a la Germania*. Alcúdia: Ajuntament d'Alcúdia, 1999; Rosselló Vaquer, Ramon; Bover Pujol, Jaume. *Història d'Andratx. Segles XIII i XIV*. Palma: sense editor, 1978.

9. Com els treballs de Pau Cateura i Onofre Vaquer: Cateura Bennàsser, Pau. "Las cuentas de la colonización feudal (Mallorca, 1231-1245)". *En la España Medieval*, 20 (1997): 57-142; Vaquer Bennàsser, Onofre. *L'esclavitud a Mallorca. 1448-1500*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1997; Vaquer Bennàsser, Onofre. *El comerç marítim de Mallorca. 1448-1531*. Palma: El Tall, 2001; Cateura Bennàsser, Pau. *Sociedad y sistema fiscal del Reino de Mallorca (1360-1400)*. Palma: El Tall, 2003; Cateura Bennàsser, Pau. *Els impostos indirectes del Regne de Mallorca: les impositions sobre l'alimentació (segle XIV)*. Palma: El Tall, 2006; Cateura Bennàsser, Pau. *L'administració atrapada. Crèdit, finances i adaptacions fiscals al Regne de Mallorca (segle XV)*. Palma: El Tall, 2008; Cateura Bennàsser, Pau. "Consumo e impuestos en el reino medieval de Mallorca". *La alimentación en la Corona de Aragón (siglos XIV-XV)*. *Actas del Simposio organizado por la Academia Aragonesa de Gastronomía en el sexto centenario del Compromiso de Caspe*, Manuel Santiago García Guatas, Elena Piedrafita Pérez, Juan Barbacil, coords. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2013: 21-42, entre altres.

10. En gran part obra de Ramon Rosselló, com: Rosselló Vaquer, Ramon; Bover Pujol, Jaume. *Història d'Andratx...*; Xamena Fiol, Pere-Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Felanitx. Volum primer. De la prehistòria al segle XVI*. Mallorca: sense editor, 1976; Ramon Rosselló Vaquer; Ferrer Massanet, Rafel. *Història de Manacor. Segle XIII*. Palma: sense editor, 1977; Rosselló Vaquer, Ramon. *Cronicó felanitxer. Apèndix. S. XIII-XVI*. Felanitx: sense editor, 1986; Rosselló Vaquer, Ramon. *Noticiari de sa Pobla (Huialfàs a l'Edat Mitjana)*. Mallorca: sense editor, 1998; Rosselló Vaquer, Ramon. *El rei en Jaume i el seu temps (documentari)*. Felanitx: sense editor, 2001, entre altres.

de registres com de transcripcions— i hem duit a terme la consulta de protocols notariais i d'altres sèries documentals de l'Arxiu del Regne de Mallorca, tasca que encara continua i que tenim previst ampliar amb la recerca de la documentació depositada a d'altres arxius de Mallorca, tant eclesiàstics, com els Diocesà i Capitular, com municipals (fonamentalment els d'Alcúdia i els de Pollença).

2. Regular i fiscalitzar

Com és sabut, el peix, associat a l'abstinència i a les estretores econòmiques, no era una casta d'aliment que coronàs les preferències dietètiques de les societats medievals de l'Europa cristiana,¹¹ fins i tot d'aquelles que fitaven amb la mar, com les mediterrànies¹² i, dins aquestes, la mallorquina. Tanmateix, una cosa eren els endarrers alimentaris i una altra la possibilitat d'accedir a les menses culturament preferides. I encara més quan a la Corona d'Aragó —així ho indicà Josefina Mutgé—, hi havia més de cent seixanta dies de dejuni i abstinència.¹³ Tot plegat explica que el consum de peix es convertís en habitual en les llars pageses i en les del *poble* de les ciutats, amb un capcurucull molt accentuat durant la Quaresma.¹⁴ Ara bé, la historiografia coincideix a afirmar que el gruix de la ingesta de proteïnes animals procedia, amb molta de diferència, del consum de carn i que el del peix hi era minoritari, tot i que no es pot precisar quina proporció podia arribar a suposar del total. Així tot, en aqueixes societats que dividien la setmana entre «dies de carn» i «dies de peix»,¹⁵ sembla que hi havia diferències significatives en aqueix aspecte, relacionables amb la capacitat per a abastir-se'n. En el cas de Mallorca (una illa d'uns 3.635 quilòmetres quadrats,¹⁶ amb una longitud total del litoral d'uns 772 quilòmetres¹⁷ i on la distància màxima des de qualsevol punt fins a la costa és inferior a 30 quilòmetres) les facilitats d'aprovisionament eren notables. Això, per tant, podria fer pensar que el consum de peix podria ser superior al documentat en d'altres endrets. Tanmateix, els treballs dedicats, de manera o només parcial, a l'alimentació d'aqueixa època només han pogut confirmar el que ja s'ha dit per al conjunt de les societats feudals: el predomini, pel que fa referència als aliments d'origen animal, del consum de carn, però també la freqüència amb què apareix el peix a les fonts.¹⁸

11. Montanari, Massimo. *El hambre y la abundancia. Historia y cultura de la alimentación en Europa*. Barcelona: Editorial Crítica, 1993: 82.

12. Riera Melis, Antoni. “‘Panem nostrum quotidianum da nobis hodie’. Los sistemas alimenticios de los estamentos populares en el Mediterráneo noroccidental en la Baja Edad Media”, *La vida cotidiana en la Edad Media. Actas de la VIII Semana de Estudios Medievales. Nájera*, José Ignacio de la Iglesia Duarte, coord. Logronyo: Instituto de Estudios Riojanos, 1998: 45.

13. Mutgé Vives, Josefina. “L'abastament de peix i carn a Barcelona, en el primer terç del segle XIV”, *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, Antoni Riera Melis, ed. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1988: 110; Montanari, Massimo. *El hambre y la abundancia...*: 82.

14. Riera Melis, Antoni. “La pesca en el Mediterráneo Noroccidental...”: 143.

15. Vinyoles Vidal, Teresa Maria. “Alimentació i ritme del temps a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana”, *Ir Col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana. Ponències*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995: 130-132.

16. “Territori. Superfície de les Illes Balears”. *Institut d'Estadística de les Illes Balears*. 1 juliol 2020 <https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/03a35e8a-3b8b-4999-893d-fe9f7a095744/0fbc6d98-9ecf-493e-9006-e068125395da/ca/U450001_0001.px>.

17. Incloent-hi Cabrera i els illots de menors dimensions. “Territori. Longitud de la línia de costa”. *Institut d'Estadística de les Illes Balears*. 1 juliol 2020 <https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/ac046c44-1c9f-4cb6-9927-c37d9b38b4a8/de9d9cf6-06b2-4713-ad15-c4df99962375/ca/U450001_0002.px>.

18. Vegeu una relació i comentari d'aquests treballs a Beltran Serrano, Francesc; Bernat Roca, Margalida. “Dels peys, ne en qual manera...”.

Una altra mostra de la importància del consum del peix a Mallorca —en la qual ens detendrem posteriorment— és l’habilitació de taules de pescateria a moltes de les poblacions rurals. En el document d’Ordinació —en aquest cas, de fundació— de la pobla o vila de Petra (1300) s’especificava que a la carnisseria hi havia d’haver sis taules, quatre de carnisseria i dues de pescateria (“Ítem ordonarem que fos la carnisseria en ·I· cairó [...] e edificaren-hy ·VI· taules so és a ssaber ·III· de carnisseria e duas de pescateria”).¹⁹ Aqueixa proporció (2/3 parts de carn; la restant de peix) no sembla casualitat i, potser, responia a la proporció esperada del consum d’aquests queviures. De fet, un 33 % de consum de peix es podria ajustar bastant al que es podria considerar factible en una societat en què hi havia un 43,8 % de dies d’abstinència de carn (en els quals també es podria menjar, com a substitut de la carn, formatge i ous). En tot cas, l’habilitació de punts de venda del peix —i per tant, de control i de fiscalització— no fa altra cosa que evidenciar la importància que en revestia el consum, cosa que explica l’interès de l’administració del regne per imposar diferents tipus de renda o de fiscalitat sobre les captures i el consum de peix.²⁰

3. La primera regulació de la pesca: la Carta de Franquesa (1230)

Com ha advertit Miguel Deyà,²¹ la pesca a Mallorca va ser regulada per primer pic per Jaume I a la Carta de Franquesa (1230), quan encara no havia acabat la conquesta de Mayurqa. En l’esmentada carta el monarca establia que pescar lliurement a la mar formava part de les franqueses concedides als pobladors de l’illa. Per tant, cal entendre que, almanco en principi, aqueixa activitat es podria exercir fora cap contraprestació de naturalesa feudal o eclesiàstica.²² Tanmateix, el monarca es reservava els drets sobre els estanys,²³ entre els quals se situava l’albufera d’Alcúdia, que va ser repartida entre el rei —que se’n reservà la meitat— i el comte d’Empúries, que en va rebre l’altra.²⁴ En la Remembrança de Nunyo Sanç (relació dels béns del comte del Rosselló, elaborada entre 1236 i 1239)²⁵ apareix significativament designada com l’“Albufera del peix”²⁶ o l’“Albufera

19. Andreu, Jaume. *L’ordinació de Petra, any 1300. Teoria i realitat*. Palma: Ajuntament de Petra-Consell de Mallorca, 2000: 275.

20. Com les imposades a Catalunya abans de la conquesta de Mallorca, o, posteriorment, a València. Riera Melis, Antoni. “La pesca en el Mediterráneo Noroccidental...”: 140-143.

21. Deyà Bauzá, Miguel José. “La pesca en el Reino de Mallorca...”: 1029-1030.

22. A diferència de Catalunya i de València on, almanco en alguns casos, eren gravades amb el delme. Riera Melis, Antoni. “La pesca en el Mediterráneo Noroccidental...”: 140-143.

23. “[...] e dam-vos cases e casals, orts e ortals, e lo terme de la Ciutat, prats, pastures, aygües dolces, mars e ribera de mar, casses, pesqueres, plans e muntanyes, erbes, lenyes a cases, e a naus e ha altres leyens a fer, e a tots altres vostres usos e puscats pescar en mar lliurement, los stanys tan solament retenguts a Nós”. Pérez Martínez, Lorenzo. “Corpus documental balear (I). Reinado de Jaime I”. *Fontes Rerum Balearium*, 1 (1977): 61.

24. Tot i que, en realitat, la seva part també comprenia la d’altres beneficiaris del Repartiment, com el bisbe de Girona. Sobre això vegeu Pérez Pastor, Plàcid. “El repartiment feudal de Mallorca: la porció del comte d’Empúries”. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 70 (2014): 51-73. Vegeu també Pérez Pastor, Plàcid. “Mallorca, 1230-1232. Reflexions a partir de la relectura del còdex llatinoaràbic del repartiment”. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 66 (2010): 9-34.

25. Pérez Pastor, Plàcid. “Sobre el poblament musulmà d’Almallutx. Un exercici de localització d’algunes alqueries i rafals del jûz de les Muntanyes de Mallorca”, *VII Jornades d’Estudis Locals de Sóller i Fornalutx*. Sóller: Ajuntament de Sóller, 2013: 245-272.

26. Rosselló Bordoy, Guillem. *El Islam en las islas Baleares. Mallorca musulmana según la “Remenbrança” de Nunyo Sanç y el “Repartiment” de Mallorca*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 2007: 298. Vegeu també *La Remenbrança de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca*, ed. Antoni Mut Calafell, Guillem Rosselló Bordoy. Palma: Govern Balear, 1993: 168.

del pescar”,²⁷ denominacions que fan referència tant a la gran abundància de peix com a l’activitat pesquera,²⁸ aspectes destacats encara, ja ben entrada l’edat moderna (1595), pel cronista Binimelis a la seva història de Mallorca (“Aqueste albufera crie gran abundàntia y còpie de pexos, y de vâries spèsies de hont se proveeix gran part de la ylle”).²⁹

4. La imposició de la fiscalitat

L’exempció tributària de la pesca marítima es mantengué fins aproximadament cent anys després de la conquesta catalana, tot i que sembla que a 1238 es va preveure —i que fins i tot s’acordà— que la pesca fos gravada amb el delme durant la negociació entre el rei i l’Església sobre la distribució de les rendes decimals.³⁰ Tanmateix, aqueix gravamen no s’arribà a fixar. Tampoc tengueren èxit els intents de l’infant Pere de Portugal per imposar, durant el seu primer període de govern com a senyor del Regne (1232-1244), el pagament d’una detracció de naturalesa consemblant al delme sobre les captures dels pescadors que treballaven a Pollença, a un endret —així s’argumentava— on hi podien pescar lliurement (*omnes piscatores possunt et debent ibi libere piscari*),³¹ amb una redacció que pareix clar ferm que fa referència al text de la Carta de Franquesa (*possitis piscari in mari libere*).

Finalment, la pesca marítima no va ser gravada amb una tributació consistent en una part proporcional de les captures. Sí que ho fou amb impostos indirectes, que sembla que s’imposaren per primera vegada a 1331, amb motiu de la guerra amb Gènova i que gravaren tant la venda de peix per al consum directe (2 diners per lliura, que havia de pagar el venedor) com per revendre’l (el venedor i el comprador havien de pagar 4 diners per lliura “d’assò que costarà”).³² Segons Pau Cateura, sembla que tant les tarifes com les modalitats tarifàries varen perdurar fins la guerra amb Castella. Va ser aleshores quan el municipi de la ciutat, amb la intenció —així ho afirma Cateura— d’incrementar la recaptació, va decidir canviar la modalitat tributària, que passaria a aplicar-se, tot i les resistències del gremi dels pescadors, en funció del pes i no del preu del peix venut i continuaria essent repercutit tant sobre el venedor com sobre el comprador. Aqueix canvi va anar acompanyat per la taxació (1361) del preu del peix. Segons el mateix autor, aqueix sistema de tributació —basat en relacionar la punció impositiva amb el pes de les captures, i amb el control del preu— acabà de consolidar-se a 1390, quan s’obligà al pagament una taxa de 2 diners per lliura, que s’havien de repercutir tant sobre el venedor com sobre el comprador. Així mateix s’ordenà de manera taxa-

27. *La Remenbrança de Nunyo Sanç...*: 176.

28. Ateses aqueixes denominacions, cal pensar també que l’Albufera ja es dedicava a la pesca en època andalusina.

29. Deyà Bauzà, Miguel José; Mas Forners, Antoni; Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d’Alcúdia. El segle XVI*. Alcúdia: Ajuntament d’Alcúdia, 2002: 195.

30. Cateura Bennàsser, Pau. “Las cuentas de la colonización feudal...”: 63. Vegeu també, sobre aquesta mateixa qüestió, López Bonet, Josep Francesc. “Fiscalitat i producció agrària: la percepció del delme a Mallorca”, *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segles XIV-XV)*, Pau Cateura Bennàsser, ed. Palma: El Tall, 2006: 78-79, 111-112.

31. Llompart Moragues, Gabriel. “L’Infant Jaume y la rabia de los pobladores de Mallorca (ca. 1268)”. *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d’Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 15 (2005): 13. Tot i que en el títol de l’article Gabriel Llompart indicava 1268 com a data del text, amb posterioritat va argumentar, versemblantment, que la datació aproximada seria entorn a 1243. Llompart Moragues, Gabriel. “Los desafueros mallorquines del infante de Portugal y sus familiares (1243)”. *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d’Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 19 (2009): 18.

32. Cateura Bennàsser, Pau. *Els impostos indirectes...*: 68; també López Bonet, Josep Francesc. “Para una historia fiscal de la Mallorca cristiana”. *Anuario de Estudios Medievales*, 38/1 (2008): 138-139.

tiva que, a la ciutat, la venda del peix es dugués a terme només a la peixateria.³³ I, a més a més, cal pensar que s'entenia —tot i que fos de manera implícita— que les vendes s'havien d'efectuar d'acord amb les ordinacions relatives a la compra, venda i manipulació del peix que posteriorment foren recollides en el llibre del mostassaf ("Capítols de peixcadors e venedors de peix").³⁴ En el segle XV, segons Pau Cateura, la pressió fiscal per aqueix concepte —que continuava gravant tant la compra com la venda— es va duplicar i va passar a ser de 4 diners per lliura, "sense discriminar la qualitat del peix". Així mateix, segons aquest autor, als anteriors pagaments s'afegien el del dret del victigal de la Mercaderia —si el peix procedia de fora del Regne— i en tots els casos, el dret de taulatge, consistent en altres 4 diners per lliura.³⁵ Tanmateix, aqueix darrer dret, segons es desprèn de l'arrendament de l'annualitat de 1433-1434, només s'aplicava sobre el peix fresc.³⁶ Això darrer pot explicar que, durant la segona meitat del segle XV, i de vegades no gaire lluny de la pescateria de Ciutat, s'habilitassin a la ciutat punts de venda de tonyina salada, procedent d'importacions.³⁷

Aqueix augment de la pressió fiscal sobre la pesca marítima degué tenir conseqüències; per exemple, la puja dels preus. Això és el que suggereix el fet que, a la primeria de 1518, les autoritats del Regne decidissin taxar el preu per lliura de les diferents espècies del peix i del marisc —tret d'algunes— i, d'altra banda, imposar que la venda es dugués a terme a pes, i no "a ull".³⁸ Això provocà una veritable vaga dels pescadors que, pel que sembla, s'havien aturat de pescar quan havia de començar la Quaresma —i per tant, també el dejuni— i, en el mes de juny, encara s'abstienien de pescar. El Gran i General Consell, fins i tot, es plantejà promoure l'emigració de pescadors de Catalunya a Mallorca.³⁹

Cal parlar esment que aqueix increment tan notable de la fiscalitat sobre les captures procedents de la pesca marítima contrasta amb la situació fiscal del peix capturat a l'Albufera, que estava exempt de pagar impositcions.⁴⁰ L'administració reial, tanmateix, va malavejar d'eliminar aqueixa dispensa a 1365, però el rei va confirmar l'exempció de què gaudien els senyors de l'Albufera,⁴¹ que es mantenia encara en el segle XV.⁴²

D'altra banda, sabem molt poca cosa sobre com es concretava l'aplicació de la fiscalitat en la resta de la Part Forana. Gràcies a una referència documental de 1441 coneixem que el dret de pescateria gravava tot el peix capturat en els ports i cales del terme d'Alcúdia i que, en aqueixa vila, la percepció d'aqueix tribut era subhastada pel Reial Patrimoni.⁴³ Desconeixem com es recaptava a la

33. Cateura Bennàsser, Pau. *Els impostos indirectes...*: 68-69. Vegeu també Cateura Bennàsser, Pau. *Sociedad y sistema fiscal...*: 116-117.

34. Pons Pastor, Antoni. *Libre del mostassaf de Mallorca*. Palma: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1949: 26-31.

35. Cateura Bennàsser, Pau: *L'administració atrapada...*: 73.

36. Penya Nicolau, Pere d'Alcàntara. "Notas y documentos referentes á la antigua Pescadería de la ciudad de Palma". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 8 (1899-1900): 237.

37. Documentats per Pau Cateura. *L'administració atrapada...*: 73.

38. Deyà Bauzá, Miguel José. "La pesca en el Reino...": 1031-1033.

39. "Huelga de pescadores (1518)". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 4 (1891): 60. Document també citat a Rosselló Vaquer, Ramon. *Cronico felanitxer...*: 32, i Deyà Bauzá, Miguel José. "La pesca en el reino...": 1031-1032.

40. Cateura Bennàsser, Pau, ed. *Recaptar per a pagar deutes. El còdex 29 de l'Arxiu del Regne de Mallorca (1390)*. Palma: El Tall, 2009: 232.

41. Rosselló Vaquer, Ramon. *Noticiari de sa Pobla...*: 31-32.

42. Cateura Bennàsser, Pau. *L'administració atrapada...*: 73.

43. Rosselló Vaquer, Ramon. "Documentari. De la conquesta catalana a la Germania", *Història d'Alcúdia. De l'època islàmica a la Germania*, Antoni Mas Forners, Guillem Rosselló Bordoy, Ramon Rosselló Vaquer. Alcúdia: Ajuntament

resta de poblacions de la Part Forana, però pareix clar ferm que l'habilitació de taules de pescateria que s'hi va produir, i l'obligació de vendre-hi el peix (i, si no n'hi havia, a la mateixa plaça) s'ha de relacionar amb l'endarrer d'assegurar la recaptació de la fiscalitat, i no només a la voluntat de controlar la qualitat del peix, que era atribució del mostassaf.⁴⁴

5. Els punts de venda del peix: carnisseries, pescateries i places

Que la venda del peix s'hagués de dur a terme en la pescateria tenia com a objectiu, evidentment, garantir la percepció de rendes i la imposició de la fiscalitat i, a més, controlar la salubritat del peix que hi era venut. La pescateria de la ciutat de Mallorca es creà l'any 1246, quan, en el lloc assignat pels assessors reials, es concedí permís per a la instal·lació de 8 taules de peix.⁴⁵ Durant els segles XIII i el segle XIV, tot seguint el model de la ciutat, s'habilitaren taules de pescateria a la Part Forana, normalment al mateix indret, usualment places públiques, on s'ubicaven les de carnisseria, o formant part de la mateixa instal·lació, on ja és possible que es vengués peix de manera més o manco esporàdica. Les més primerenques es posaren en funcionament en la segona meitat del segle XIII i pel que sembla només en les poblacions de més entitat. És el cas d'Inca, on el lloctinent i batle de Mallorca atorgà a 1274 una llicència per instal·lar una taula per vendre peix, vora les taules de carnisseria.⁴⁶ A Sineu el batle de Mallorca establí un pati a la plaça de Sineu per fer-hi una taula de pescateria, de 20 palms de llarg per 12 d'ample (devers 3,9 m per 2,3 m).⁴⁷ A 1280, el batle de Mallorca concedí llicència a cinc individus perquè cada un construís una taula de carnisseria a la plaça d'Alcúdia de Ginyent, per poder-hi tallar i vendre carn i peix, de 12 palms de llarg i 8 d'ample (prop de 2,3 m per 1,5 m), cada una a cens d'un morabatí.⁴⁸ Devers dos anys després el mateix batle autoritzava un veïnat a construir, a la plaça de Manacor, una taula de carnisseria per poder-hi vendre *carnes et pices*, que havia de tenir 14 palms, tant de llarg com d'ample (aproximadament 2,7 m per 2,7 m), i per la qual havia de prestar un cens d'un morabatí per Nadal.⁴⁹

Les Ordinacions de Jaume II (1300),⁵⁰ que es traduïren en la creació o promoció, com a mínim, d'una quinzena de nuclis de poblament (les pobles), varen suposar una nova embranzida en el procés de dotació d'infraestructures i, conseqüentment, de construcció de taules de pescateria. Aquestes se situaven, en tots els casos que ho hem pogut documentar, al mateix endret on s'ubicaven les de carnisseria. L'habilitació de taules de pescateria —obligades també al pagament de censos al rei— consta en aquelles pobles on s'ha conservat la normativa específica d'aplicació de les Ordinacions (Felanitx i Petra). En la primera població, s'hi va assignar un solar per “edificar carniceria

d'Alcúdia, 1999: 453.

44. Sobre les activitats del mostassaf amb relació al control sanitari i fiscal de la venda del peix, vegeu Beltran Serrano, Francesc; Bernat Roca, Margalida. “Dels peys, ne en qual manera...”, i també Pons Pastor, Antoni. *Libre del Mostassaf...*

45. Penya Nicolau, Pere d'Alcàntara. “Notas y documentos...”: 220-223, 237-241.

46. Llabrés Martorell, Pere-Joan; Rosselló Vaquer, Ramon. *Inca en la història (1229-1349)*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1998: 86.

47. Mulet Ramis, Bartomeu; Rosselló Vaquer, Ramon; Salom Sancho, Josep. *La capitalitat de Sineu (segles XIII i XIV)*. Sineu: Ajuntament de Sineu, 1994: 85-86.

48. Rosselló Vaquer, Ramon. “Documentari. De la conquesta...”: 453.

49. Ramon Rosselló Vaquer; Ferrer Massanet, Rafel. *Història de Manacor. Segle XIII...*: 44.

50. Mas Forners, Antoni. “Les Ordinacions d'en Jaume II (1300): la segona colonització del reialenc de Mallorca”, *Els caràcters del paisatge històric als països mediterranis*, Jordi de Bolòs Masclans, ed. Lleida: Universitat de Lleida-Pagès editors, 2018: 147-199.

e paqueteria”.⁵¹ Així mateix, en l’acta d’ordenació de la pobla de Petra, s’indiqui explícitament que a la carnisseria d’aqueixa població s’hi havien d’instal·lar quatre taules de carnisseria i dues de pescateria, cada una de les quals tenia unes dimensions aproximades de 2,9 m de llarg per 2,9 d’ample i que restava obligada al pagament un cens de 6 diners.⁵² El mateix es pot observar, per exemple, a la pobla d’Huialfàs, on el rei va adquirir, a 1308, tots els drets sobre el solar on s’havien edificat la pescateria i la carnisseria d’aqueixa pobla.⁵³ Tot plegat fa pensar que les taules de pescateria es consideraven, si més no de manera consuetudinària, una de les infraestructures bàsiques aqueixes poblacions. Mostra d’això és que, a 1359, els jurats de Sant Joan protestaven perquè a la pobla del mateix nom no s’hi havien executat totes les places previstes en les Ordinacions, fent menció explícita a les de la carnisseria i la pescateria.⁵⁴

El mateix procés es degué produir —potser un poc més tardanament— a les viles o pobles que, tot i ser cap d’un municipi, es trobaven sota jurisdicció senyorial. Ho podem observar en el cas de les tengudes, total o parcialment, sota domini de la Baronia del comte d’Empúries (Muro, Santa Margalida i Sòller). En les viles de majors dimensions es documenta que la carnisseria i la pescateria es trobaven al mateix endret. Així esdevenia a Muro (1360)⁵⁵ i a Sòller, on a 1371 s’autoritza a construir la carnisseria i la pescateria (*possitis carniceriam et piscateriam construere*) en un solar on antigament hi havia hagut la carnisseria.⁵⁶ En el cas del municipi més poc poblat, Santa Margalida, només es fa referència (1377) a la carnisseria.⁵⁷

El tenor de l’acta d’Ordinació de Petra —ja citada—, segons la qual les taules de carnisseria i pescateria es situaven a un espai que havia de ser conegut com a carnisseria (“que fos la carnisseria en ·I· cairó [...] e edificaren-hy ·VI· taules so és a ssaber ·III· de carnisseria e duas de pescateria”) fa pensar que, en les poblacions en les quals no es documenta l’existència d’una pescateria, sobretot en les més petites, el peix es devia vendre a l’espai habilitat com a carnisseria (que apareix documentat en la gran majoria de nuclis), o en la plaça de la població. I això, d’orde de les autoritats, a fi d’evitar la venda ambulat o a domicilis particulars. Aqueix va ser el cas de Valldemossa (1344) on diversos pescadors que venien el peix en el seu domicili i pels predis del terme foren obligats pel batle a vendre’l a una plaça.⁵⁸

D’altra banda, cal parar esment que l’actuació del mostassaf i del batle, en relació a la pesca, podia tenir altres finalitats, com garantir el proveïment de la població on es trobava el litoral on s’efectuaven les captures. A 1388, a instància dels jurats de la ciutat i del regne de Mallorca i de dos pescadors de Sòller, el governador va ordenar al batle i al mostassaf d’aqueix terme que autoritzassen aquests dos pescadors a vendre a la ciutat tot el peix que havien capturat a la costa del municipi que no fos necessari per al proveïment de la població de Sòller. Abans, però, el mostassaf

51. Xamena Fiol, Pere-Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Felanitx...*: 73.

52. Andreu, Jaume. *L’ordinació de Petra...*: 275.

53. Rosselló Vaquer, Ramon. *El rei en Jaume...*: 55.

54. “[...] que sien designades places al dit loch so és de quetera de carnisseria e de pescateria hoc encara de pati de esgleya segons que fo manat e ordonat per lo demont dit senyor rey en Jacme de bona memòria”. ARM. Suplicacions, 21, f. 23r-v.

55. ARM. Prot. T-394, f. 29v.

56. Rullán Mir, José. *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca*. Palma: Imprenta de Felipe Guasp y Vicens, 1877: I, 36-44, 755-768.

57. ARM. Prot. T-612, f. 24v.

58. Albertí Albertí, Jaume; Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Valldemossa (1230-1516)*. Palma-Valldemossa: Edicions Documenta Balear, 1999: 108.

i el batle havien de retenir una part de les captures que considerassen suficient per absorbir la demanda local.⁵⁹

Segons es desprèn del document, aquests dos pescadors només pescaven prop de Sóller (“pesquen quaix continuadament en les mars de vostra parròquia”) i pretenien vendre part de les seves captures a la ciutat. El motiu de la seva queixa, secundada pels jurats ciutadans, era que el batle i el mostassaf els obligaven a vendre tot el peix a Sóller, i que no els en deixaven vendre gens a la ciutat, i que per mor d’això se’n perdia molt. Pel que sembla, aqueixa prohibició, que tenia com a finalitat garantir el proveïment de peix de la vila, causava la pèrdua de tot el que no podia absorbir la demanda local, sobretot quan les captures eren elevades.⁶⁰

6. Les formes de pesca

Les modalitats de pesca documentades a Mallorca són aquelles que Antoni Riera va descriure com a característiques de la Mediterrània nord-occidental.⁶¹ En el cas de Mallorca, es caracteritzaven per la importància, numèrica i relativa, de la xàvega i del bolitx,⁶² però també per la freqüència d’altres formes de pesca, com el palangre, el volantí, i les nanses. Se’n documenten també d’altres, com la pesca a l’encesa,⁶³ o amb determinats tipus de xarxa, com les armellades i les cintes, o dedicades a una varietat de captura en particular, com la llagosta i, molt més freqüentment, el corall. La pesca es duia a terme, o es preparava, amb embarcacions de petites dimensions, que la documentació descriu com a *barques o llaüts*,⁶⁴ termes que sovint pareixen intercanviables. Per exemple, a 1398 una ordenança tenia com a objecte “los laüts dels bolentins y palangres y los de xàvegues”⁶⁵ i a 1468, uns capítols de la confraria de pescadors d’Alcúdia s’adreçaven a “tot patró de xàvagua, bolig, d’ermeyada, sinta, legostas e de tot altre manera de peschar ab barcha en l’entorn, axí en lo stiu com en lo ivern”.⁶⁶ Com es pot observar en els documents citats just ara, les embarcacions també podien ser anomenades a partir de la modalitat o art a què eren dedicades, que era la que determinava o condicionava el nombre de tripulants, que podia variar considerablement i, per exemple, ser de quatre —en el cas que es tractàs d’una “barcha que [...] pescarà corall”⁶⁷ o deu o més, en el cas

59. Pons Pastor, Antoni. *Libre del Mostassaf...*: 220.

60. Pons Pastor, Antoni. *Libre del Mostassaf...*: 220.

61. Segons Antoni Riera, *Los artes de pesca utilizados, durante la Baja Edad Media, en el Mediterráneo Noroccidental pueden clasificarse en dos grupos, estáticos y dinámicos. Entre los primeros destacaban entonces diversas modalidades de pesca con anzuelo (palangre, volantín y caña), la nasa y el cerco (almadraba). Entre los segundos, figuraban el boliche y la jábega, que utilizaban redes.* (Riera Melis, Antoni. “La pesca en el Mediterráneo...”: 124 (vegeu una descripció detallada de les diferents arts en aquests mateix treballs a les pàgines 124-126 i a Massutí Oliver, Miquel; Llompart Moragues, Gabriel. *Les activitats de la pesca...*: 141-182).

62. Recalcada també per Deyà Bauzà, Miguel José. “La pesca en el Reino de Mallorca...”: 1030.

63. Rosselló Vaquer, Ramon. “Documentari. De la conquesta...”: 417.

64. En aquest context, un llaüt és una embarcació dedicada a la pesca, normalment d’arrossegament, amb vela llatina i adaptada a la longitud d’ona de la Mediterrània.

65. Aguiló, Estanislau de Kostka. “Rúbrica dels llibres de pregons de l’antiga cúria de la Governació. Continuació”. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 9 (1901-1902): 147.

66. Mas Forners, Antoni. “De les Ordinacions a la Germania”, *Història d’Alcúdia. De l’època islàmica a la Germania*, Antoni Mas Forners, Guillem Rosselló Bordoy, Ramon Rosselló Vaquer. Alcúdia: Ajuntament d’Alcúdia, 1999: 237-240, 277-278.

67. Mas Forners, Antoni. “De les Ordinacions...”: 277-278.

de la xàvega, sense comptar, en aquest darrer cas, la gent que estirava les xarxes des de la costa.⁶⁸ Pel que fa a les captures, són també les habituals en la Mediterrània nord-occidental,⁶⁹ tot i que destaca la importància relativa que va assolir l'extracció de corall, que els medievals consideraven una forma de pesca, que serà objecte d'un comentari específic.

7. Els nuclis de pesca

En l'època estudiada, la gran majoria de pescadors residia a dues poblacions (ciutat de Mallorca i Alcúdia), cada una de les quals va comptar amb el seu propi gremi o confraria de pescadors. El col·lectiu més nombrós era el resident a la ciutat, la capital de l'illa i que n'era, de molt, el nucli més poblat, com es pot observar en les xifres de l'impost del morabatí que acompanyam. L'altre, de menor importància, es trobava al nord de l'illa, a la vila d'Alcúdia. Es tractava de les dues úniques poblacions tancades d'una veritable murada, i amb un moll més o manco en condicions. També es documenten pescadors a altres termes, com a la Palomera (en el terme d'Andratx), a ses Salines (en el de Santanyí), a Valldemossa i en els ports de Pollença i de Sóller.

Com hem dit, el nucli més importants de pescadors es localitzava a la ciutat de Mallorca, a les parròquies marítimes de Santa Eulàlia i Santa Creu, sobretot en aquesta darrera, tant dins el recinte emmurallat com fora, al raval de Mar.⁷⁰ S'ha afirmat que la confraria o col·legi dels pescadors s'hauria constituït formalment a 1354, tot i que és possible que ja existís una institució de naturalesa consemblant en el segle XIII.⁷¹ L'àrea d'activitat habitual dels pescadors de la ciutat devia abraçar, aproximadament, el litoral marítim comprès entre les illes de la Dragonera, a l'oest, i de Cabrera, a l'est,⁷² tot i que també exercien les seves activitats a altres indrets encara més allunyats, com a Banyalbufar, a 1434.⁷³

En el darrer quart del segle XIV s'havien format dos poblats habitats sobretot per pescadors, cada un situat en un dels extrems de la zona d'influència de la ciutat. El que devia ser més important es trobava a la Palomera, a la parròquia d'Andratx, vers l'illa de la Dragonera. Allà hi havien bastit habitatges i d'altres construccions pescadors de la ciutat ("los pescadors de Mallorques"), però també mercaders i els seus servents, que es dedicaven a salar-hi peix.⁷⁴ A l'altre, situat a ses Salines, prop de l'illa de Cabrera, hi habitaven, segons els coetanis, devers quaranta pescadors.⁷⁵ En desconeixem l'origen, però sabem que en aqueixa època era un endret assíduament freqüentat per

68. Riera Melis, Antoni. "La pesca en el Mediterráneo...": 127-129.

69. Vegeu detallades relacions d'aqueixes espècies en els treballs de Riera Melis, Antoni. "La pesca en el Mediterráneo...": 130-132; Massutí Oliver, Miquel; Llompart Moragues, Gabriel. *Les activitats de la pesca...*: 191-196; Deyà Bauzá, Miguel José. "La pesca en el Reino de Mallorca...": 1032-1033; Beltran Serrano, Francesc; Bernat Roca, Margalida. "Dels peys, ne en qual manera...": 139-144.

70. Barceló Crespi, Maria. *Ciutat de Mallorca en el trànsit a la Modernitat*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1988; Barceló Crespi, Maria. *El raval de mar...* Desconeixem si n'hi havia de residents a l'altre raval extramurs, el de Santa Catalina.

71. Quetglas Gayà, Bartolomé. *Los gremios de Mallorca. Siglos XIII al XIX*. Palma: Ediciones Cort, 1980 (primera edició: 1938): 185-186.

72. Penya Nicolau, Pere d'Alcàntara. "Notas y documentos...": 238; Pons Pastor, Antonio. *Libre del Mostassaf...*: 28.

73. Rosselló Vaquer, Ramon; Albertí Albertí, Jaume. *Història de Banyalbufar. Segles XIII-XVI*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 1995: 122.

74. Rosselló Vaquer, Ramon; Bover Pujol, Jaume. *Història d'Andratx...*: 71.

75. ARM. Suplicacions, 31, f. 119r-v.

pescadors ciutadans.⁷⁶ No hem pogut documentar que s'hi salàs peix, però el fet que la ubicació del llogaret gairebé coincidís amb l'emplaçament de les salines més importants de l'illa —i de les quals en prenia el nom— permet, com a mínim, sospitar-ho.

Pel que respecta als pescadors d'Alcúdia, en la primera meitat del segle XIV ja devien disposar d'una certa organització —a 1340 hi havia una llàntia dels pescadors a la parròquia i, a 1382, entre els assentaments del clavari d'Alcúdia, hi consten les despeses motivades per la “festa dels pescadors”—,⁷⁷ però la confraria dels pescadors pròpiament dita no es documenta fins a 1468. Tanmateix, devia ser molt més antiga ja que aqueix any s'afirma, que “antigament fonch principiada per los pescadors”.⁷⁸

És possible que aqueixa vila, situada damunt la petita península que separa les badies d'Alcúdia i de Pollença, i vora les albuferes, fos el nucli urbà on els pescadors, dedicats tant a la pesca pròpiament dita com a l'extracció de corall, eren més importants en termes relatius. A 1395 s'afirmava que hi havia “molts hòmens de mar e aquells haien viure de art de pescar”. La majoria de les captures de peix es dedicaven a la comercialització. Una vegada satisfet el dret de pescateria, eren trameses amb traginers cap a Inca i a altres viles de la Part Forana (“e lo peix que prenen trametan la més part en la parròquia d'Incha e en altres parròquies de la illa”). Fins a 1395 el peix pescat a Alcúdia havia d'ésser venut pels mateixos traginers que el transportaven. Això suposava pèrdues considerables per als pescadors, ja que els impossibilitava la negociació del preu. Atenent a les súpliques dels alcudienys, a 1395 el rei Joan autoritzà que la venda del peix es pogués encarregar a persones residents als llocs de venda o a qui es consideràs pertinent.⁷⁹

Desconeixem quines devien ser les seves relacions amb el col·lectiu de pescadors —pareix que de poca importància— que hi havia en el terme de Pollença, del qual ja n'hi ha notícia a 1363,⁸⁰ ni si feien part de la confraria d'Alcúdia. Així i tot, d'acord amb les dades de què disposam, l'àrea d'activitat dels pescadors alcudienys abraçava les anomenades *mars d'Alcúdia* —les actuals badies de Pollença i d'Alcúdia— i el nord de la Serra de Tramuntana.⁸¹ En el litoral de la mateixa Serra, es documenten pescadors a Valldemossa (1344) i a Sóller (1388),⁸² dels quals també n'ignoram qualsevol vinculació gremial.

8. Quants de pescadors?

Aproximar-se, tot i que sigui a grans trets, a quin era el nombre de pescadors a la Mallorca medieval és, ara per ara, impossible. En primer lloc, cal tenir en compte que els documents que

76. Llopart Moragues, Gabriel. “La torre de defensa de ‘La Vall’ y la angustia existencial de la población costera mallorquina en el Trescientos”. *Estudios Baleàrics*, 13 (1984): 107-125.

77. Rosselló Vaquer, Ramon. “Documentari. De la conquesta...”: 391, 491.

78. Mas Forners, Antoni. “De les Ordinacions...”: 237-239, 277-278.

79. Mas Forners, Antoni. “De les Ordinacions...”: 237-238.

80. Mayol Llopart, Antoni. “Esclavos fugitivos: de Mallorca a Granada. Aproximación a los esclavos sarracenos en la ruralia de Mallorca: Pollensa, siglos XIV-XV”, *VI Estudio de Fronteras. Población y poblamiento. Homenaje a Manuel González Jiménez*, Francisco Toro Ceballos, José Rodríguez Molina, coords. Jaén: Diputación Provincial de Jaén, 2006: 466.

81. A 1417 a la cala de Sant Vicenç hi havia dues barraques de pescadors. Rotger Capllonch, Mateo. “Desembarco de Moros en Pollensa en 1417 (Com moros de Barcelona arribaren ab una barcha a la cala de St. Vicent de Pollensa e un morí)”. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 7 (1897-1898): 392-393.

82. Pons Pastor, Antonio. *Libre del Mostassaf...*: 220; Albertí Albertí, Jaume; Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Valldemossa...*: 108.

permeten establir-ne quantificacions són escassos i, gairebé sempre, consisteixen en llistes recapitatòries de naturalesa fiscal, particularment les talles o estims. Però, com és sabut, aqueixes fonts presenten limitacions, a banda dels buits o pèrdues documentals.⁸³ Ho pot exemplificar el fet que, en la talla de la ciutat de Mallorca de 1478 (en la qual hi figuren 2.735 contribuents),⁸⁴ hi figuren 25 pescadors.⁸⁵ Del mateix any, es conserva un document en què hi apareixen, acceptant una concessió d'una capella a la confraria de pescadors, 2 sobreposats, 4 prohoms i 20 confreres.⁸⁶ Comparades les dues nòmines, s'ha pogut observar que només hi ha sis coincidències, tot i que hi ha cognoms que es repeteixen i que d'altres podrien ésser —o ho eren— malnoms. Així doncs, només sumant totes dues llistes i restant-ne les coincidències, el nombre de pescadors documentats passa a 44, un nombre que, ben possiblement, era inferior al real.

D'altra banda, pareix clar que el qualificatiu de pescador, en la majoria de la documentació, només s'aplicava a aquelles persones que es dedicaven de manera habitual a la pesca, en qualitat de propietaris o de patrons d'embarcacions dedicades a aqueixa activitat, o que eren membres de la confraria, i no a aquelles persones que ho feien només com a membres de la tripulació i rebent una retribució (si eren lliures). Per tant, resulta versemblant pensar que els 44 pescadors que apareixen documentats a 1478 devien ser només patrons de les barques, o persones en condicions de dirigir el conjunt de les feines de pesca.

La mitjana de les quotes assignades als pescadors en la talla de 1483 (4,1 sous) els situen entre els col·lectius amb més poca riquesa. De fet, la suma de les quotes que havien de pagar els 33 pescadors a 1478 (238 sous; és a dir, 11,9 lliures) només suposa el 26,4 % de la quota (45 lliures) de la major contribuent, Esclarmonda Bertrana.⁸⁷

9. Els pescadors, amb pocs ingressos o amb poc patrimoni?

D'altra banda, com hem pogut observar, els pescadors arribaren a constituir un col·lectiu diferenciat quant a la riquesa o al nivell d'ingressos.⁸⁸ Això, però, no volia dir que sempre es dedicassen únicament a aqueixa activitat, atès que no era estrany que es poguessin confondre amb els barquers o amb els patrons de barca.⁸⁹ Però, inversament, també s'evidencia —n'és mostra la documentació citada en aquest treball— una certa especialització en determinats tipus de pesca que, en el cas del bolitx i de la xàvega —les modalitats més rellevants a Mallorca—, esdevengué molt important i explica l'aparició de substantius com bolitxer o xaveguer.⁹⁰

83. Sobre l'ús de les talles com a font de la història social i econòmica, vegeu Barceló Crespí, Maria. *Ciutat de Mallorca...*

84. Barceló Crespí, Maria. *Ciutat de Mallorca...*: 137.

85. Barceló Crespí, Maria. *Ciutat de Mallorca...*: 208, 216, 217, 227, 244, 247, 248, 249.

86. Sanxo, Pere Antoni. "Concessió d'una capella dedicada a Sant Jaume Apòstol en la parròquia de Santa Creu a la Confraria dels Pescadors (6 juny 1478)". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 24 (1932-1933): 199-200.

87. Barceló Crespí, Maria. *Ciutat de Mallorca...*: 144-149.

88. També es localitzen mostres d'ascens social, evidenciats en l'exercici de la mercaderia. A 1429, entre els hereus de n'Antoni Bollaix, pescador de la ciutat de Mallorca, es comptaven els seus fills Joan, pescador, i un altre fill seu, n'Antoni, mercader, resident a Càller. ARM. Prot. S-22, ff. 10r-11r.

89. Mostra d'això és que a 1461 es fes referència a "algun pascador o patró de barcha de xàuaga grandola o lehut de pescar o de barcha de tràffech de marina, o de descarregar". Pons Pastor, Antoni. "Capítols e ordinacions fetes per lo Offici de mestre de guayta. (Continuació) (1451)". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 22 (1928-1929): 150.

90. Planas Rosselló, Antonio. "El Mestre de Guaita y la custodia de los esclavos en Mallorca". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 52 (1996): 117.

Sens dubte, un dels fets que individualitzava els pescadors era la pertinença al gremi o confraria dels pescadors i, possiblement, haver estat instruït en l'ofici per un altre. En qualsevol cas, allò que podia permetre l'autonomia del pescador era la possessió d'una barca degudament equipada, cosa que es devia convertir en un dels seus principals objectius, en solitari o associat amb altres persones. El nombre de tripulants depenia de les dimensions de l'embarcació i del tipus de pesca que duia a terme, i solia estar integrat pel patró de l'embarcació —que també podia ser anomenat *pescador* i ser-ne el propietari. La resta, com detallarem més a baix, eren un nombre indeterminat de pescadors pròpiament dits, que podien ser membres d'una societat, però també aprenents, mossos o assalariats⁹¹ —que freqüentment es llogaven per un any o més, a canvi d'un salari i de la manutenció— i, com veurem, també per esclaus.

Així mateix, cal tenir present que, en els cas de pescadors, la riquesa que es computava a les talles —la possessió d'immobles, béns mobles i la percepció de censos i de censals— no tenia per què haver de tenir relació directa amb el nivell d'ingressos efectiu dels pescadors. Així ho indica el fet que —o així ho fan pensar les dades que disposam— els preus de les embarcacions de pesca —que en solia incloure l'equipament— no eren gaire elevats; per tant, els capítols de despesa més importants eren la manutenció i la retribució dels tripulants. Això darrer, segurament, explica la freqüència amb la qual s'establien societats, sota fórmules diverses i que seria massa llarg detallar aquí. En tot cas, cal parlar esment que era freqüent que un dels socis —sovint mercader— actués com a soci capitalista i que aportés el capital o, de vegades, una embarcació.⁹² També era habitual que s'associassen diversos pescadors i que cada un aportés mitjans —que podien consistir en estris, en una o més embarcacions,⁹³ en capital per a inversions i per pagar la tripulació— i també la seva feina i, de vegades, dels seus familiars, o la de gent que llogassen.

La tripulació, a part del patró pescador, o dels pescadors associats i, potser, de familiars seus, solia estar composta per lliures i per esclaus. En el cas dels lliures, podríem destriar —sense que siguin denominacions de l'època— entre els mossos, sovint menors d'edat —és a dir, de manco de vint-i-cinc anys—, i els oficials adults. Els primers, molt sovint, es vinculaven amb el patró o pescador mitjançant un contracte de servitud, a canvi d'allotjament i de manutenció i, molt habitualment, però no sempre, d'un salari en metàl·lic i, més clares vegades, d'una part de les captures. Els segons també solien anar mantenguts i, a més, cobraven retribucions en metàl·lic, o una part de les captures, o fórmules mixtes.⁹⁴ Pel que respecta als esclaus —als quals farem referència més endavant— aquí convé parlar esment que el seu nombre s'hagué de limitar, de manera que mai pogués suposar més d'un terç de la tripulació.

91. 1360, setembre, 5. En Jaume de Dons, oriünd de la vila de Casp de l'arquebisbat de Saragossa, promet estar amb n'Antoni Melià *calatore axavague Anthonii de Putheo civis Maioricarum* de la pròxima festa de Sant Miquel fins a la Pasqua de Resurrecció *causa serviendi ut nuncius in axavagua antedicta*. L'haurà de mantenir, així com és acostumat i pagar-li 10 sous per setmana; reconeix que ja n'hi han bestret 40 sous. ARM. Prot. P-152, ff. 40v-41r.

92. Vegeu exemples de societats a Massutí Oliver, Miquel; Llompart Moragues, Gabriel. *Les activitats de la pesca...*: 237-251.

93. A 1478 s'establí una societat o companyia entre, d'una part, el pescador Joan Bollaix i, de l'altra part, i els també pescadors Antoni Costa i Francesc Porcell, pescadors. Bollaix posa en dita companyia "una xàvega ab una barcha ab llurs forniments e erreus". Antoni i Francesc l'havien de tenir condreta "de tot mester e necessari". Una vegada pagats els adobs, la tripulació ("xurma") i d'altres despeses, s'havien de fer dues parts de les quals Antoni i Francesc "tiraran la una part e lo dit Bollaix la altra". ARM. Prot. T-813, f. 4r-v.

94. Vegeu exemples d'aquestes formes de retribució a Massutí Oliver, Miquel; Llompart Moragues, Gabriel. *Les activitats de la pesca...*: 237-251.

Pel que fa al nombre de tripulants, com hem dit, variava molt segons quin fos el tipus de pesca. Les tripulacions de les embarcacions que feien servir el bolitx o la xàvega, segons Antoni Riera, solien ser de vuit persones (en el cas del bolitx) i, en el cas de la xàvega, de deu persones a la barca i de dotze a setze homes en terra.⁹⁵ La de les barques que pescaven corall podia ser de quatre homes.⁹⁶ Per ventura encara era més baixa en el cas dels pescadors de canya, si pescaven dins mar o es desplaçaven per via marítima.

A partir de les dades referides a la segona meitat del segle XV —la més estudiada i amb més documentació— es poden arriscar uns càlculs, a tall estrictament orientatiu, sobre quines devien ésser les magnituds aproximades dels costos salarials que suposava exercir la pesca en el cas de les modalitats més freqüents, el bolitx i la xàvega. Pel que fa referència als preus de les embarcacions, el valor màxim de sis barques per pescar d'una mostra recollida per Onofre Vaquer era de 34 lliures, i el màxim dels quatre llaüts documentats per aquest autor era de 54 lliures.⁹⁷

D'altra banda, segons el mateix Onofre Vaquer,⁹⁸ la retribució anual d'un "oficial pescador" podia oscil·lar entre 8 i 13 lliures. En els casos —la gran majoria dels que hem consultat— en què el mossò rebia retribució, solia situar-se dins els valors més baixos de la forquilla descrita per Vaquer.⁹⁹

Si suposam que la tripulació d'un bolitx estava integrada per vuit persones, i que totes cobraven un salari de 8 lliures —el més baix— suposaria una despesa, només en aquest concepte, i fora comptar la manutenció, de 64 lliures. Si, amb el mateix salari (o lliures), s'hagués de pagar la tripulació d'una xàvega (integrada per deu homes) i els operaris de terra (dotze) la despesa mínima en salaris seria de 160 lliures, la manutenció a part. Es tracta, com hem vist, de càlculs de mínims, que no inclouen l'alimentació, ni —en els cas dels mossos— el vestit ni el calçat. A la suma de tots aquests conceptes s'hi hauria d'afegir tota la resta de despeses en reparacions i compra d'estris. En qualsevol cas, sembla que la inversió anual en retribucions devia ser conseqüent o superior al cost d'una embarcació i del seu equipament. Això, possiblement, explica que fos freqüent que emprassin esclaus per treballar en les seves embarcacions. En aquesta època, també segons el mateix Onofre Vaquer, es té un preu mitjà de 68,4 lliures (els menors de 18 anys), de 84,5 (els de 18 a 29 anys), de 68,1 (els de 30 a 41) i de 41,7 (els de més de 42).¹⁰⁰

10. Esclaus pescant a la mar

Precisament, la possessió d'esclaus¹⁰¹ devia constituir una de les mostres més evidents de la diferenciació econòmica entre els pescadors. És possible que de vegades els comprassen com una

95. Riera Melis, Antoni. "La pesca en el Mediterráneo...": 127-129.

96. Aqueix era el nombre de tripulants, a 1474, de dues barques diferents dedicades a pescar corall. Vaquer Bennàssar, Onofre. *El comerç marítim...*: 154.

97. En el període comprès entre 1448 i 1531 Onofre Vaquer va localitzar 6 vendes de barques per pescar, amb un valor mínim de 12 lliures, un màxim de 34 lliures (mitjana: 21); 4 llaüts (28 mínim, 54 màxim; 39 de mitjana). Vaquer Bennàssar, Onofre. *El comerç marítim...*: 56.

98. Vaquer Bennàssar, Onofre. "El contrato de trabajo en la Mallorca medieval. Aprendizajes, criados y obreros en el siglo XV". *Mayurqa. Revista del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts*, 22/2 (1989): 648.

99. Per exemple, a 1480 en Jaume Gili, de 16 anys, fill d'en Guillem Gili difunt, teixidor de llana, *oriundus Regni Catalonie* es contractava, per temps d'un any, amb el pescador Joan Carameler, per servir-lo *tam in mari quam in terra*, que s'obligava a mantenir-lo, a tenir-lo calçat i a pagar-li 8 lliures i 10 sous. ARM. Prot. S-27, f. 2v.

100. Vaquer Bennàssar, Onofre. *L'esclavitud a Mallorca...*: 21.

101. Sobre l'esclavatge urbà o dedicat a tasques no agràries a Mallorca durant aqueixa època, a part de Vaquer Bennàssar, Onofre. *L'esclavitud a Mallorca...*, hom pot veure: Mas Forners, Antoni. *Esclaus i catalans: esclavitud i segregació a*

simple inversió —atesos els beneficis que suposava la concertació d'un contracte d'alliberament—, però sembla que el més freqüent fos que els adquirissin a fi d'usar-los, almanco de manera temporal, per treballar en les activitats pesqueres, cal pensar que en aquelles que no requerien gens d'especialització, com estirar la xarxa.¹⁰² El treball dels esclaus, a terra o dins la barca —i no només pescant—, exigia una gran llibertat de moviments, que en facilitava els intents de fuga. Això explica que fos freqüent que hi hagués esclaus que robaven barques i llaüts, que sovint eren de pescadors. Ho podien fer de manera violenta, i sempre amb la mateixa intenció: fugir de l'illa.¹⁰³

Les autoritats tractaren de contrarestar els intents de fuga incrementant el control sobre els esclaus —que a partir de 1380 passà a ser una de les competències de l'anomenat *mestre de guaita*—¹⁰⁴ i augmentant les penes corporals amb què se sancionaven aquestes pràctiques. Tanmateix, les disposicions de les autoritats respecte d'aqueixa qüestió, almanco pel que respecta a la pesca, resulten contradictòries i revelen, segons el cas, tant la voluntat de rendibilitzar el treball dels esclaus com els intents d'evitar-ne les fuites. Així, a 1354 es va ordenar que els esclaus només poguessin suposar, com a màxim, una tercera part de la tripulació de les embarcacions dels "senyors" de xàvega —embarcació dedicada a la pesca— i d'altres barquers i patrons.¹⁰⁵ A 1370 el governador va eximir els esclaus que treballaven com a pescadors ("catiu pescador") o barquers de les prohibicions —de mobilitat, sobretot— contingudes en les ordenances "per custòdia dels catius los quals són en la ciutat e regne de Mallorques en grau multitut" i que estaven penades amb assots, la mutilació o l'escorxament.¹⁰⁶ Així i tot, també es documenten ordres en sentit invers i que demostrin que aquesta pràctica havia arribat a prohibir-se —tot i que amb escàs èxit— en la centúria següent. Mostra d'això és que, a 1461, el Gremi de pescadors va suplicar als jurats del Regne que es renovàs una prohibició —de la qual en desconeixem la data, però que evidentment havia deixat d'aplicar-se o havia estat derogada— segons la qual els captius no podien sortir a pescar en embarcacions. El motiu d'aquesta petició eren les fuites de vuit barques, en què s'haurien escapat setanta o vuitanta esclaus.¹⁰⁷ Desconeixem quan es podia haver duit a terme aqueixa prohibició, atès que la regulació sobre el control dels esclaus de 1451 fa referència, de manera explícita, als esclaus que treballaven en la pesca, tant directament a les ordres dels seus propietaris, com llogats com a part de la tripulació.¹⁰⁸

Mallorca durant els segles XIV i XV. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2005; Mas Forners, Antoni. "La incidencia del mercado de esclavos en la estructura productiva de Mallorca (aprox. 1300-1450)", *Les esclavages en Méditerranée: espaces et dynamiques économiques*, Fabienne Plazolles Guillén, Salah Trabelsi, coords. Madrid: Casa de Velázquez, 2012: 77-100.

102. Si no en tenien, o no els bastaven, també podien llogar podien arrendar esclaus. La regulació del treball esclau de 1451 en un capítol significativament titulat "Dels barquers xauaguers qui tenen o loguen catius a leuor", prohibia que els barquers i els xaveguers poguessin "logar ne tenir negun catiu de qualque nassió se vulla sia per ninguna manera a negun leuor" sense permís escrit del seu propietari. Pons Pastor, Antoni. "Capítols e ordinacions...": 76.

103. A 1518 s'afirmava que, en les proximitats de Cabrera, "moltes vegades catius fuyts furten e prenen ab violència barcas de pescadors". Rosselló Vaquer, Ramon. *Noticiari de Santanyí. Segles XIII-XIX*. Santanyí: sense editor, 2000: 101.

104. Planas Rosselló, Antonio. "El Mestre de Guaita...": 96.

105. Els altres dos terços de la tripulació havien ser "crestians catalans"; és a dir, cristians vells mallorquins. Sevillano Colom, Francisco. "Demografía y esclavos del siglo XV en Mallorca". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 34 (1973): 194.

106. En aquestes ordenances s'indica literalment que, a banda d'esclaus dedicats a d'altres ocupacions, "en los demunt dits capítols emperò no sien entesos nignun catiu pescador". Planas Rosselló, Antonio. "El Mestre de Guaita...": 117.

107. Vaquer Bennàssar, Onofre. *L'esclavitud a Mallorca...*: 76.

108. Pons Pastor, Antoni. "Capítols e ordinacions...": 75-77.

11. Un altre tipus de pesca: el corall¹⁰⁹

L'abundància de colònies de corall a Mallorca, sobretot al nord de l'illa (a les anomenades *mars d'Alcúdia*, i a la costa nord-occidental, aproximadament entre el cap de Catalunya i Sant Vicenç) que era emprat com a material per a joies i l'argenteria, va propiciar que la seva extracció o pesca es convertís en una font d'ingressos important per als pescadors mallorquins, particularment per als alcudiençs.¹¹⁰ La riquesa d'aquestes colònies devia ser considerable, atès que les mars d'Alcúdia també eren freqüentades per pescadors de corall procedents d'altres endrets, com Catalunya —així es documenta a 1485—, però particularment pels de la ciutat de Mallorca. És més que possible que la competència entre uns i d'altres expliqui les bregues entre els pescadors alcudiençs i els ciutadans documentades a 1372 i a 1427.

Segons es desprèn de la informació de què disposam, la pesca de corall usualment es duia a terme en societat amb ciutadans de Mallorca, normalment mercaders, o per compte seu, o de mercaders estrangers, sobretot genovesos. Els pescadors podien ésser llogats o es podien establir diferents modalitats contractuals per a la pesca del corall, consistents bàsicament en societats en les quals els corallers rebien una part del producte de la venda del corall¹¹¹ o en contractes en els quals els corallers s'obligaven a lliurar tot el corall que pescassin durant el termini fixat al preu que s'hagués indicat prèviament.¹¹² En aquests contractes i comandes s'hi especificava a quines "mars" havia de ser pescat el corall.¹¹³ A més, com hem dit, aquests ciutadans o mercaders també llogaven pescadors, com els de ciutat que enviaven a corallar a Alcúdia. D'això darrer n'hi ha constància a 1427, el mateix any que s'autoritza que un nombre significatiu de llaüts d'Alcúdia poguessin anar a corallar a Menorca. És l'única activitat pesquera —o extractiva— que hem pogut localitzar en la qual pescadors mallorquins preveien —explícitament, almanco— realitzar-la fora de Mallorca.

Els pescadors i patrons de barca que hem documentat corallant en les altres zones de l'illa són ciutadans. Així era el cas, per exemple, de la societat establerta "a risch y bonaventura", amb la finalitat de "pescar coralls y pex" a Cabrera entre tres patrons (Jaume Fe, Jaume Figuerola i Jaume Climent) i tres veïnats de la ciutat (Bernat Berard, Francesc Ballester i Joan Miquel, botiguer). Els primers aportaven les seves embarcacions, la seva pròpia feina i s'encarregaven de llogar la tripulació; els segons, que havien de rebre la totalitat del peix i del corall, tenien l'obligació de costejar la manutenció i els salaris dels tres patrons (cinc lliures mensuals cada un) i de tots els tripulants (2,25 lliures cada un, també mensuals). És a dir, suposant que la tripulació de cada embarcació fos de

109. Aquest apartat del treball es basa directament en Mas Forners, Antoni. "De les Ordinacions...": 238-240, però modificada i ampliada gràcies a la incorporació de nova documentació.

110. L'existència d'aqueixa àrea de pesca o extracció de corall pareix que ha passat desapercebuda a la historiografia que ha tractat aqueixa qüestió. Sobre això, vegeu: Manconi, Francesco. "La pesca e il commercio del corallo nei paesi della Corona d'Aragona al tempo di Alfonso il Magnanimo", *La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnanimo: i modelli politico-istituzionali, la circolazione degli uomini, delle idee, delle merci, gli influssi sulla società e sul costume. Celebrazioni alfonsine. XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona, Napoli-Caserta-Ischia, 18-24 settembre 1997*, Guido d'Agostino, Giulia Buffardi, eds. Naples: Paparo, 2000: II, 1133-1146.

111. Per exemple, vegeu la societat de 1458 recollida a ARM. B-89, ff. 23v-24r.

112. Per exemple, el 17 de maig de 1426 en Martí Ramis, pescador d'Alcúdia, va vendre per endavant als mercaders en Pere Net i Bernat Desclapers tot el corall que pescàs durant un any, comptat des d'aquell dia, per preu de 17 sous la lliura. ARM. Prot. C-80, f. 66r. Més exemples a Mas Forners, Antoni. "De les Ordinacions...": 238-240; Rosselló Vaquer, Ramon. «Documentari. De la conquesta...»: 339-537.

113. Per exemple a una societat de 1491 s'indicava que el corall havia de ser pescat a la mar d'Alcúdia, però no al cap de Catalunya i de Sant Vicenç. ARM. Prot. F-147, f. 18v.

tres mariners o pescadors i del patró,¹¹⁴ això ja suposaria una inversió anual, només en salaris, de 150 lliures per embarcació; en total 450 lliures. Això, sense comptar la manutenció, també a càrrec de Berard, Ballester i Miquel, i que havia de consistir en “bon pa y bo, vi e vinagre per a menyar y beure y alls, oli e sebes”.¹¹⁵ Tot plegat, pensam, il·lustra a bastament quines eren les expectatives de negoci que suposava l’extracció de corall.¹¹⁶

Les mateixes expectatives de negoci expliquen que el corall de les costes mallorquines, part damunt tot el del nord de l’illa, fos cobejat també pels mercaders de fora de la Corona d’Aragó. Entre aquests darrers, a partir de la segona meitat del segle XV, destacaven els genovesos. De fet, a darres d’aqueixa centúria els lígurs i d’altres mercaders estrangers devien adquirir la majoria del corall que era pescat a Mallorca.¹¹⁷ Per aconseguir-ho avançaven part del preu als pescadors mallorquins (“sien stats soccorreguts y subvenguts per los dits strangers moltes de peccúnies de els pescadors y lexades per dites necessitats ab pactes y obligacions de pescar per els al temps los dits corals”). Per tant, a la pràctica, la majoria dels corallers illencs es dedicaven a pescar per compte dels comerciants forans (“els dits pescadós los quals per la maior part pesquen los dits corals per mercaders astrangés e fora le nació y domini de le Regia Magestat com dels vessals de aquela”). El lloctinent general del regne —hem de pensar que fent cas a les protestes dels mercaders de la Corona— va fer una crida en què prohibia aqueixa pràctica (“que no-s pusque pescar corall per algune persone que no sie vaxall del Rey nostro senyor”), cosa que va motivar una enèrgica protesta dels pescadors, que argüien els perjudicis —la “total distructió”— que això els suposaria. I això, exposaven, atesos els pocs beneficis que obtenien en les altres modalitats de pesca (“los pocs guanys que en lo pescar del pex y altres cosas se fa”), com també que no podrien tornar les quantitats que els havien avançat els mercaders estrangers i que no en trobaven de la Corona d’Aragó que els volguessin pagar corall per endavant. Els suplicants, que afirmaven ésser devers tres-centes persones, remarcaven que quedarien sense feina i que haurien d’abandonar “la pàtria”. Els jurats del Regne trameteren les protestes al lloctinent general i, a la pràctica les assumiren com a pròpies, tot remarcant l’elevat nombre de persones —un milenar, afirmaven— afectades per la crida (“són en gran nombre los quals ensemps ab lurs cases e família viuen del axercici de pescar corals e sagonos se diu són en nombre de mill persones”) i que el tenor de la crida del lloctinent suposava un incompliment de les Franqueses del Regne, segons les quals —fent referència implícita a la Carta fundacional de 1230— “és disposat les mars ésser llibres e ésser lícit als habitants del present Regne pescar e nevegat e usar de les mars e pesques lliberament”.¹¹⁸

114. Aqueixa suposició es basa en el fet que en una societat de pesca de corall de 1474 que s’havia de dur a terme a les mars d’Alcúdia hi havien de participar dues barques, cada una amb una tripulació de quatre persones, composta pel propietari de la barca i tres homes més. Vaquer Bennàssar, Onofre. “El comerç marítim...”: 154.

115. Cal pensar, tot i que no s’indiqui explícitament, que es preveia que el gruix de la ingesta de proteïnes procedís de les captures de peix de les embarcacions.

116. ARM. Prot. M-432, ff. 96r-97r.

117. Onofre Vaquer afirma que a “Alcúdia, a més de peix, es pescava corall, que es venia als mercaders genovesos que l’exportaven”. Vaquer Bennàssar, Onofre. *El comerç marítim...*: 38.

118. ARM. Suplicacions, 41, ff. 142v-144v.

12. La pesca a les albuferes¹¹⁹

L'albufera major, situada al nord-est de l'illa, es comunicava amb la mar, sobretot mitjançant l'oberta d'un estany de menors dimensions que esdevenia —segons els contemporanis— un dels principals llocs d'entrada del peix i, probablement per això mateix, un lloc vora el qual els pescadors hi volien fer servir les seves xarxes.¹²⁰ A 1242, deu anys després de la finalització de la conquesta catalanoaragonesa de Mayurqa, ja s'hi documenta l'activitat pesquera, com també que el peix capturat, o bona part d'aquest, era transportat a la ciutat.¹²¹ Durant la primera meitat del segle XIV l'administració reial degué establir-la a particulars, ja que els ingressos que pertocaven al rei sobre l'albufera major consistien en censos. Els nous posseïdors, tant els de l'albufera major com de la menor, passaren a ser anomenats *senyors de l'Albufera*. Sembla que durant la primera meitat del segle XIV els de l'albufera major gestionaren directament la seva administració i que en solien rifar el peix —sense tafureria, es detallava a 1348. Tanmateix, la forma d'administració més habitual, almanco des de la segona meitat del segle XIV, consistí en l'arrendament a curt termini dels drets de pesca i caça. Segons es desprèn d'aquest contractes, els principals ingressos que reportava l'albufera consistien en la pesca de diverses castes d'anguiles i peix, i en la caça de fotges i d'altres ocells. Quant a les formes de pesca, tot i que aquesta possiblement també es duia a terme amb embarcacions, únicament s'ha pogut documentar (1373) la col·locació de xarxes i paranys indeterminats fixats dins l'albufera i els estanys contigus. De vegades només n'arrendaven els peixos i les anguiles —així esdevengué a 1381— però sembla que més envant —així es documenta a 1504, 1511 i 1515— va ser més freqüent que s'arrendassin, al mateix temps, tant la caça com la pesca, però precisant el preu de cada espècie. Per això mateix, resulta difícil precisar quines rendes proporcionaven aquests arrendaments, tret dels casos, pocs freqüents, en què la retribució consistia en el pagament d'una quantitat anual. Per exemple, a 1491, el senyor útil de l'albufera, incloent-hi el peix, la va llogar durant dos anys al mercader Miquel Castells per una renda de 620 lliures.¹²² El peix es col·locava en parades situades vora l'albufera, i des d'allà era transportat a Ciutat,¹²³ i a altres parts de l'illa. Sabem que, almanco en part, aqueix peix era salat,¹²⁴ però no podem precisar a quin endret. Cal assenyalar, d'altra banda, que els senyors de l'albufera major havien obtingut permís perquè es pogués rifar el peix —fins i tot, jugar-lo a daus—, permís que el rei va anul·lar a 1461.¹²⁵

La privatització dels drets sobre l'albufera major no impedia que els habitants d'Alcúdia i dels pobles de veïnat (Muro, sa Pobla, Santa Margalida) hi anassin a pescar i caçar, o també a pasturar-hi el bestiar,¹²⁶ cosa que motivà nombroses queixes del senyors. Per mor d'això les autoritats

119. Aquest apartat del treball es basa directament en Mas Forners, Antoni. "De les Ordinacions...": 261-266, amb la incorporació de noves dades.

120. El 1383 el notari Antoni Castell, senyor de l'Albufera, es queixava que els pescadors de bolitx de la ciutat pescaven en el port Major d'Alcúdia, tiraven els artificis a terra i hi capturaven peix gros i de petit, que hauria d'entrar a l'Albufera per a créixer i multiplicar-se. ARM. AH, 49, f. 53r. Vegeu també ACA. Cancelleria, reg. 1444, f. 23r (1382), i ARM. AH, 66, f. 121r (1391).

121. Coll Font, Maria del Carme. *El llibre manual de Pere Romeu, notari públic de Mallorca (1239-1243)*. Palma: Universitat de les Illes Balears (tesi doctoral), 2012: 724-725.

122. Vegeu també les referències aportades per Vaquer Bennàssar, Onofre. *El comerç marítim...*: 39.

123. ARM. AH, 132 f. 321r; ARM. AH, 234 f. 233r.

124. ARM. AH, 479A, f. 110v.

125. Rosselló Vaquer, Ramon. *Noticiari de sa Pobla...*: 52.

126. ARM. AH, 61, f. 57r.

prohibiren espesses vegades aqueixes pràctiques mitjançant ordres i crides. Tanmateix, la seva reiteració mostra que la gent no feia gaire cas de les prohibicions,¹²⁷ per molt que es prometessin joies i recompenses a qui denunciàs els infractors.¹²⁸ El 1481, ateses aquestes contínues infraccions, en Jordi Castell, senyor de l'Albufera, obtingué el privilegi de nomenar un capdeguaita per vigilar l'albufera major, el qual estava facultat per imposar "bans" (multes) als lladres de peixos i d'ocells.

Pel que respecta a l'albufera menor, la documentació mostra que el principal ingrés que obtenien els seus senyors també consistia en la pesca,¹²⁹ tot i que devia ser molt menor que el de l'albufera major. Com els senyors de l'albufera major, els de la menor tengueren conflictes amb la gent que hi pretenia tenir dret d'empriu¹³⁰ i amb la que hi entrava a caçar i pescar de manera furtiva.¹³¹

13. La pesca als estanys

Pel que sembla, pescar als estanys que confrontaven amb el litoral va ser una activitat freqüent. Tanmateix, cal parlar esment que els casos més representatius —i que citam aquí—¹³² són els que han estat documentats en un sol terme, el de Manacor. La reiteració de les referències a aqueixa activitat,¹³³ en un lapse certament breu (entre 1392 i 1406) i en la mateixa àrea geogràfica, mostra que es tractava d'una activitat habitual. Si la coneixem és perquè sovint era exercida de manera furtiva, sense l'autorització del rei, dels altres senyors directes —si n'hi havia—, o dels emfiteutes que tenien el domini útil d'aquests endrets. Això provocava les protestes dels titulars dels estanys¹³⁴ i la intervenció de les autoritats,¹³⁵ que solien ordenar al batle reial del municipi que impedís la pesca sense autorització, normalment per mor dels danys que causaven els pescadors. No coneixem quines tècniques de pesca s'empraven, però sí que, almanco de vegades, es llançaven substàncies tòxiques als estanys a fi d'entabanar els peixos i de poder-los pescar més fàcilment, tot i que això podia fer emmalaltir o causar la mort del bestiar que hi anava a beure. Aqueixa pràctica, documentada a 1393 i a 1406 a l'estany de Cala Murada i que era anomenada *embaladrement*, sembla que era duita a terme per habitants de les dues poblacions veïnes (Felanitx i Manacor).¹³⁶

127. Es documenten, entre d'altres, denúncies a 1330 (ARM. AH, 4.389, f. 15r), 1343 (ARM. AH, 4, f. 166r), 1360 (ARM. AH, 21, f. 173v), 1371 (ARM. AH, 36, f. 59r), 1373 (ARM. AH, 40, f. 113r, 128v, 156v), 1391 (ARM. AH, 61, f. 133v.) and 1403 (ARM. AH, 83, f. 141r).

128. ARM. AH, 94, f. 145r.

129. Així ho confirma el 1367 la seva denúncia a les autoritats. Segons aquests senyors, un esclau havia estat penjat prop de l'albufera menor i el seu cadàver havia caigut, cal pensar que dins una síquia o un estanyol, ja que els senyors temien que pogués arribar a la seva albufera i que, per mor d'això, la gent no volgués comprar peix. ARM. AH, 34, f. 58r.

130. ARM. AH, 104, ff. 89v, 101r.

131. ARM. AH, 99, f. 183v.

132. Coneixem aquestes i moltes d'altres dades documentals citades en aquest treball gràcies als resultats de la tasca investigadora de Ramon Rosselló i a la seva prolífica producció bibliogràfica.

133. Que també es documenta a d'altres termes. A 1404 el lloctinent del Regne prohibia "peschar o fer pescar en lo stany apel·lat del Bisbe" i d'altres pràctiques extractives en el mateix endret, atenent als "grans dans" que produïen en aqueix estany, situat a la badia d'Alcúdia. ARM. LC, 140, ff. 65v-66r.

134. Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Manacor. Segle XV*. Palma: sense editor, 1979: 106.

135. Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Manacor. Segle XIV*. Palma: sense editor, 1978: 74-75.

136. Vegeu, sobre això, els casos documentats a 1393 (Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Manacor. Segle XIV*...: 74) i a 1406 (Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Manacor. Segle XV*...: 116).

14. Formes de pesca marginals? Pescadors de canya, pescadors recreatius i pescadors furtius

Possiblement, el nombre de pescadors de canya i la importància econòmica devien ser marginals amb relació a la resta de pescadors professionals.¹³⁷ Dels 28 pescadors que varen ser registrats a 1523 com a participants en la Germania, només un va ser descrit com a pescador de canya.¹³⁸ Així i tot, no seria estrany que aqueixa modalitat de pesca fos més habitual a les contrades on no hi havia moll, situades totes a la Part Forana. Així ho fa pensar que se'n documentin a Santanyí (quatre a 1425) i a Campos (un a 1523).¹³⁹ El document relatiu a Santanyí pot servir per il·lustrar com desenvolupaven la seva activitat els pescadors de canya residents a la Part Forana: anaven a pescar de dia i, quan tornaven, en aqueix cas el vespre, venien el peix a la vila o pobla.¹⁴⁰ Això, però, no vol dir que els pescadors de canya no poguessen pescar fora del seu poble ni que ho fessen sempre a terra estant, ni tampoc que només es desplaçassen a peu anant i tornant de la pesquera. Així ho suggereix el cas (1487) d'un pescador de canya de la ciutat ["Anthoni Steva (?) pescador de canye de Mallorca"] que, en qualitat de testimoni d'un plet, va declarar que coneixia un endret de la costa de Calvià, anomenat Malgrat, perquè hi anava a pescar.¹⁴¹ Es tracta d'un illot situat a uns 17 quilòmetres en línia recta de la ciutat de Mallorca. Això fa pensar que aqueix pescador de canya —resident a la ciutat— es devia desplaçar en barca fins les pesqueres situades al Malgrat i que devia tornar, també amb barca, a la ciutat per vendre-hi les seves captures. Això darrer suggereix que almanco part dels pescadors de canya s'havien especialitzat en la captura de determinades espècies que resultava més fàcil pescar amb canya i que eren objecte d'una demanda, més o manco assegurada, en el mercat ciutadà.

Els pescadors de canya, tanmateix, vivien de pescar. No era el cas, però, d'altres persones que tenien estris per pescar i que trobam descrits en els inventaris *post mortem* dels seus béns. N'hem pogut espigolar —no ha estat una arplega feta de prim compte— tant en cases i alqueries dels termes costaners de la Part Forana (com Artà, Banyalbufar, Esporles, Llucmajor Manacor, Muro, Pollença i Valldemossa)¹⁴² com en els immobles de gent de la ciutat (per exemple, d'un argenter,

137. Entre tots els pescadors que apareixen anomenats en els pergamins de la parròquia de Santa Creu, només un ho era de canya, en Joan Jordi, referenciat a 1513. Rosselló Lliteras, Joan. *Els pergamins de l'Arxiu Parroquial de Santa Creu*. Palma: Consell Insular de Mallorca, 1989: I, 242.

138. "Febus pescador de canya, cunyat d'en Benejam: molt agermanat, sermonador y avalotador". Quadrado, José Maria. *Informacions judicials sobre'ls adictes á la germania en la ciutat é illa de Mallorca, é penas de cos é d'haver á ells imposadas après la reducció de 1523*. Palma: Estampa de Felip Guasp, 1896: 28.

139. Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Campos. Volum primer. De la prehistòria al segle XVI*. Campos: sense editor, 1977: 129.

140. Danús, Miquela. *La vila de Santanyí i el seu terme. Estudi històric (1391-1479)*. Palma: Editorial Moll, 1990: 72.

141. Més exactament, afirmava que feia més de quaranta anys que coneixia aqueix lloc, des "que ell hi pretique", és a dir, que hi exercia la seva professió de pescador de canya, tot i que no sabem amb quina freqüència. Arxiu del Col·legi de Notaris. Fons antic, Par-19.

142. En l'inventari dels béns d'en Gabriel Serra de Muro (1417) hi apareix "una fitora veyra" (ARM. Prot. T-404, ff. 76r-78r). En els béns d'en Miquel Ballester (1504), a una casa de possessió *sive marina* que tenia a Manacor, es trobà "alguna xàrcia de peschar", "tres canyes de paschar" i "unas batudes per pendre peix" (ARM. Prot. M-737, f. 40v). En l'inventari (1491) de de son Marroig (Valldemossa) s'hi va registrar una fitora de pescar morenes (ARM. Prot. M-66, f. 197r). En el de Son Bujosa, a Banyalbufar (1507), hi havia "una fitora" (Rosselló Vaquer, Ramon; Albertí Albertí, Jaume. *Història de Banyalbufar...*: 152). En un inventari d'un veïnat de Pollença (1521) hi figura ham d'anfós amb la seva llendera (ARM. Prot. A-158, f. 217v). Així mateix, hi ha constància que s'escripturaren diferents estris per pescar en els inventaris de les següents persones: en el de Pere Crespi d'Artà (1468), una fitora; en el d'en Sanxo, de la mateixa localitat, dues fitores i un ganxo; en el d'Antoni Catany de Llucmajor (1472), una fitora, unes xarxes i tres canyes de pescar; en el de Joan Bujosa (1507), una fitora i dos mornells, un atuell emprat per pescar anguiles, morenes i congres.

d'un cirurgià, de dos paraires, d'un picapedrer, d'un prevere...)¹⁴³ Per les característiques d'aqueix utillitge, constituït sobretot per fitores, canyes de pescar i qualque xarxa, podem pensar que els propietaris d'aquests estris —que apareixen amb manco freqüència que els que es feien servir per caçar— pescaven de manera esporàdica i potser, almanco en alguns casos, de manera recreativa. Així i tot, com és evident, aquell peix es devia afegir a la dieta habitual. Tanmateix, tenim notícia que els mateixos estris, o d'altres de molt consemblants, es feien servir per a la pesca furtiva, documentada, i repetidament prohibida, a l'Albufera¹⁴⁴ i, com hem vist, també a l'albufera menor i a diferents estanys.

15. Recapitulació. la pesca a Mallorca, una activitat en decadència?

Tot i que entre 1376 i 1417 es documenta l'exportació de peix salat de Mallorca (fonamentalment, alatxa, aladroc, anxova, sardina i tonyina, de vegades en quantitats significatives),¹⁴⁵ és més que possible que aqueixes exportacions no reflectissen l'existència d'excedents, sinó que es duguessin a terme a fi de defugir la fiscalitat del Regne. Així ho fa pensar que a 1387 Joan I prohibís l'exportació de peix salat que s'efectuava directament des de la Palomera, atès que no es pagaven els drets i taxes que s'havien de satisfer a la pescateria de la ciutat.¹⁴⁶ Aqueixa prohibició, estesa a tot el territori illenc, va ser considerada part de les franqueses del Regne. Això darrer, pensam, resulta ben indicatiu de la importància que li va ser atorgada a l'hora de garantir el proveïment de peix de Mallorca.¹⁴⁷ De fet, les informacions de què disposam fan pensar —i així ho ha assumit la historiografia que ha tractat la qüestió— que les captures dels pescadors illencs eren insuficients per absorbir la demanda interna. Tot i que a mitjan segle XIV ja es documenta la importació de

---

Vegeu Barceló Crespí, Maria. *Elements materials de la vida quotidiana a la Mallorca medieval (Part Forana)*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1994: 11-16, 101.

143. En l'inventari de l'argenter Bartomeu Mogons (1475) hi apareixen "una fitora ab un ganchet de morenes" i "dos nasses de pops", una altra fitora i "un gambaner gran". Llompart Moragues, Gabriel. "Plata medieval mallorquina". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 39 (1982): 69, 72. En l'inventari del paraire Llorenç Bertran (1493) s'escripturaren un parell de canyes de pescar. Sastre Moll, Jaume. *Alguns aspectes de la vida quotidiana a la ciutat de Mallorca (Època Medieval)*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1997: 135. En l'inventari (1495) del prevere Jaume Pons es registraren, a la cuina, "tres faxos de canyes de pescar entre simades e qui s'an encare assimar" i, a més, "dos barrils de tenir serdina". I entre els béns de la cuina nova s'anotaren "dues sanalles de portar peix" i "una fitora de ferro" (ARM. Prot. P-451, ff. 73r-74r). En l'inventari dels béns del cirurgià Jaume Cebrià (1497) hi consten "una rutloneta de tella blava ab alguna exàrsia per pesquar de poqua valor" i, a més, "una fitora ab II pues sens asta petita" (ARM. Prot. R-575, ff. 74r-86r; vegeu ff. 75v-76r). En l'inventari dels béns del paraire Perot Planes (1509) s'hi detallen "una fitore de sinch pues ab una asta de lansa" i "sinch canyes de pescar" (ARM. Prot. T-497, ff. 70r-73v). I en el de Tomàs Seguals, picapedrer (1513), "una fitora de tres pues". Barceló Crespí, Maria. "Tomàs Seguals (?-1513) i Macià Seguals (?-1515) *lapiscidae*". *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 64 (2008): 243.

144. Per exemple, l'abril de 1360 els senyors de l'albufera i dels estanys contigus es queixaren a la cúria del governador que habitants dels pobles confrontants hi anaven, sense permís, "per pescar i caçar aucellam, trenquen les bardisses i fan gran destroça". Amb aqueix motiu es va prohibir, sota una pena elevada —25 lliures— anar a l'Albufera i als estanys a "pescar peix amb am, fitora o altre enginy" i que ningú agafàs "peix dels boyxalars sots pena de perdre el puny". March Ques, Joan Francesc; Rosselló Vaquer, Ramon. *Història de Santa Margalida. Volum primer. De la prehistòria al segle XVI*. Santa Margalida: Ajuntament de Santa Margalida, 1981: 121.

145. A 1385, segons el llibre de Guaitges d'aqueix any, 1.083 barrils, 80 còvens, 38 gerres, 122 "coffins" i 22 somades, sobretot de sardina (503 barrils), peix salat sense especificar (357) i alatxa (115), i en molt menor mesura, d'anxova (25), tonyina (33), i aladroc (50). Duran Jaume, Damià. "Àrea de mercat i sistema d'exportació...": 121-122.

146. Cateura Bennàsser, Pau. "Consumo e impuestos...": 38.

147. "Los Pexos freschs e salats qui-s pescan en la Illa de Mallorques no sian trets fora aquella, es en libre den Rosselló en cartes 369, en la primera pàgina, comensa Ioannes". Moll, Antoni. *Ordinacions y sumari dels privilegis, consuetuts y bons usos del Regne de Mallorca*. Palma: Impremta Guasp, 1663: 358.

tonyina salada,¹⁴⁸ sembla, d'acord amb l'argumentació de Pau Cateura, que va ser a finals de la centúria quan les arribades de peix salat (sobretot sardina i tonyina) procedent de Galícia, Portugal i d'Andalusia començaren a tenir una certa rellevància en el mercat illenc. El mateix autor parà esment que a 1470 s'autoritza explícitament la venda de peix salat a Mallorca (1470) i recalca l'evidència empírica que, durant el segle XV, augmentaren les importacions d'aqueix producte.¹⁴⁹

Cal plantejar-se, per tant, a què es devia aqueixa incapacitat per absorbir la demanda interna en un territori illenc i, en principi, amb facilitats per tractar d'abastir-la. Són interrogants que, ara com ara, consideram irresolubles, però pensam que, com a mínim, s'han de plantejar i relacionar amb d'altres qüestions.

En primer lloc, cal tenir present la possibilitat que el peix capturat pels pescadors de Mallorca tengués un preu de venda superior al procedent d'altres indrets. La tendència a l'alça dels preus d'aqueix peix sembla clara, atès que s'hagueren de taxar a 1361 i a 1518. És possible que aqueixa tendència alcista no es degués a les variacions de la demanda, sinó que fos conseqüència de l'augment de la fiscalitat indirecta que gravava el peix, la qual, com a poc, es va duplicar entre 1361 i la centúria següent. D'altra banda, cal tenir en compte que els pescadors mallorquins tenien una altra oportunitat de negoci que —així ho argumentaren ells mateixos— els resultava més lucrativa, l'extracció o pesca de corall, objecte de demanda des de fora del Regne. Tot plegat podria haver causat un descens de la captura de peix i una major dedicació a l'extracció de corall, tot i que no cal descartar també la disminució del nombre de pescadors.

Cal tenir en compte, a més, que en aqueixa mateixa època es degué produir un increment significatiu de l'oferta de carn i de formatge com a conseqüència de la puja del nombre del bestiar, en el període comprès entre la primera meitat del segle XIV (1325-1349) i el primer quart del segle XVI (1500-1524). Així ho fa pensar, almanco, l'evolució del percentatge que suposava aqueix producte sobre el total del delme (que es va duplicar). Això darrer podria haver incrementat l'oferta de formatge i carn i provocar la minva o estancació dels preus d'aquests dos darrers productes (circumstàncies que, en tot cas, caldria comprovar). Això darrer i la preferència de les classes populars per la ingesta de productes càrnics i làctics, podria haver fet disminuir la demanda de peix (un aliment que, de més a més, tenia una demanda amb accentuades variacions estacionals respecte de la carn).

Tanmateix, l'augment de les importacions de peix salat, que es documenta fonamentalment durant la segona meitat del segle XV, també es podria atribuir a d'altres circumstàncies ben diferents a les indicades més amunt. Concretament, a la disminució, molt accentuada (un 45 %) del volum de les collites de grans en el mateix període (1325-1349/1500-1524), que es desprèn de la deflactació dels delmes, i a una certa recuperació dels nivells de població en les dècades que segueixen la Revol-

148. A 1354 es transportaren cap a Mallorca 47 gerres de tonyina salada, adquirides a Algesires per iniciativa d'un mercader mallorquí (ARM. Prot. 1428, f. 84v-85r) i a 1355 dos jueus del Call de Mallorca reconeixien tenir en comanda d'un mercader mallorquí 30 gerres de tonyina salada (ARM. Prot. P-150, f. 19r-v).

149. Pau Cateura indica que *Desde finales del siglo XIV observamos una insuficiencia de la oferta local de pescado, de ahí la presencia en el mercado de Mallorca de salazones procedentes de Galicia, Portugal y Andalucía, se trata básicamente de atún y sardina. En el siglo XV observamos una ruptura, al principio esporádica y después reiterada, del monopolio de venta de pescado por la pescadería. En efecto, nuevos profesionales como los tonyineros y los botigueros se encargan de vender pescado al por menor. Con la finalidad de satisfacer la demanda, las autoridades aplicaron dos medidas: la primera de ellas, en 1470, es la autorización a los mercaderes forasteros que transporten pescado salado para poder vender estos productos al por mayor y menor en la plaza del muelle, pero una vez partida la nave sólo podrían seguir vendiendo al por mayor, la segunda era que en períodos de escasez, las autoridades ciudadanas extendieron a este producto las prácticas aplicadas a la descarga forzosa de grano en casos de necesidad.* Cateura Bennàsser, Pau. "Consumo e impuestos...": 28. D'altra banda, Onofre Vaquer indica que "la pesca només es feia de forma professional a les badies de Ciutat i d'Alcúdia, essent insuficient per a l'alimentació de l'illa, pel que s'havia d'importar molt de peix salat de fora". Vaquer Bennàsser, Onofre. *El comerç marítim...*: 38.

ta Forana (1450-1453) i que precediren la Germania (1521-1523).¹⁵⁰ Això podria haver motivat un augment de la demanda de peix, un producte d'exportació prohibida i de preus ben diversos, però amb tendència a l'alça, i que per això mateix, les autoritats haurien malavejat a taxar (a 1361 i a 1518) per impedir-ne la puja i reduir el risc de fam.

En tot cas, i com és evident, aqueixes paraules finals són poca cosa més que especulacions, que no fan res pus que demostrar la necessitat de continuar investigant sobre una activitat que, tot i tenir una importància secundària respecte del sector agropecuari i del comerç, no era gens anecdòtica. Així ho indica, precisament, l'interès de la monarquia i de les institucions mallorquines per controlar la pesca i per convertir-la en objecte de tributació. No hi cap poder que vigili i que fiscalitzi allò que considera irrellevant.

---

150. Les dades referides a l'evolució de les collites i al tractament dels delmes com a font per al coneixement de l'evolució de les tendències de les collites, vegeu Jover Avellà, Gabriel. "La depressió baixmedieval als camps mallorquins: la crisi de la pagesia benestant i la formació de l'aristocràcia terratinent: 1350-1500", *Història de les Illes Balears. Vol. 2. L'època foral i la seva evolució (1230-1715)*, Miquel José Deyà Bauzá, dir. Barcelona: Edicions 62, 2004: 162-163; Jover Avellà, Gabriel. La crisi tardomedieval i el desenvolupament d'una ramaderia senyorial. Mallorca, segles XIV-XVI. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 5 (1994): 81-100.

